

Iz ovog kuta čini se opravdanim pitanje zašto se izdavač odlučio prevesti i objaviti upravo to iznimno opširno mariološko djelo? Vjerojatno zato, jer je Jean Galot doista velik teolog, što dokazuju i prijevodi njegove kristologije i soteriologije.

Niko Ikić

ČUVANJE I PROMICANJE MIRA U MEĐURELIGIJSKOM DIJALOGU

Ina MERDJANOVA – Patrice BRODEUR, *Religion as a Conversation Starter. Interreligious Dialogue for Peacebuilding in the Balkans*, Continuum, New York, 2009., 185 str.

Autorice sebe nazivaju „scholars of religion“, što bi značilo „proučavateljice religije“, nešto između sociologije i političke znanosti, ne teologinje. Iz cijele knjige ipak se vidi da su vjernice laikinje koje religiji pristupaju sa svojega stajališta. U predgovoru autorice navode da su organizirale devet grupnih radionica u različitim zemljama jugoistočne Europe na temu „Mladi, rješavanje konflikta i međureligijski dijalog“ navodeći imena izravnih suradnika u Tirani, Sarajevu, Beogradu, Bukureštu i Skoplju. Obavile su 65 intervjuva s osobama iz religijskih struktura i nevladinih organizacija koje pridonose pro-

dubljanju mira međureligijskim dijalogom te, za razliku od nekih istraživača koji smatraju da religije ruše međuljudski razgovor, uvode pojam „conversation starter“ (pokretač razgovora) za religiozne pojedince i institucije ako dijalogom rješavaju postojeće napetosti: „Smatramo da takvi razgovori mogu prerasti u odlučne dijaloge bez kojih je teško zamisliti izgradnju mira.“ (str. 9).

Knjiga obuhvaća pet poglavlja, opširnu bibliografiju te tri praktična kazala: kazalo osoba, kazalo organizacija i opće kazalo.

Prvo poglavlje naslovile su „Prema teoriji o međureligijskom dijalogu radi izgradnje mira“ (str. 10-32). Nakon kratkog povijesnog pregleda prenose deset smjernica o međureligijskom dijalogu katolika Leonarda Swidlera iz SAD-a. Jedna od njih je: „Vodi dijalog bez krutih i površnih pretpostavki o vjeri drugoga“. Preuzimaju iz dokumenta Papinskog vijeća za međureligijski dijalog 1991. vrste dijaloga: dijalog života, dijalog djelovanja, dijalog teoloških stručnjaka i dijalog religioznog iskustva. Ističu da je proces oštre sekularizacije potaknuo religiozne ljude na suradnju a ne na konkurenciju. Prihvaćaju za pažanje M. Gopina da su religijski predstavnici duhovni mirotvorci te mirotvorstvo motivirano vjeron definiraju kao „rješavanje i transformiranje smrtonosnog konflikta s ciljem da se izgrade

socijalni odnosi i političke institucije temeljene na etici tolerancije i nenasilja“ (str. 24). Zato međureligijski dijalog radi izgradnje mira čine svi oblici međureligijskih dijaloških akcija koji njeguju etiku tolerancije, nenasilja i povjerenja. Autorice to prikazuju kao novu disciplinu na sveučilišnom studiju koja veže sociologiju religije i teologiju. Ističu da je to posebno korisno u postkomunističkim društvima radi vrednovanja religijske i kulturalne pluralnosti. S radošću ustanovljuju da najnoviji dokumenti UN-a govore više o inter-religijskom nego o interkulturnom dijalogu i tako se distanciraju od čisto zapadnjačkih kategorija (str. 38).

Drugo poglavlje naslovljeno je: „Pregled međureligijskih odnosa na Balkanu“ (str. 40-62). Autorice ističu da je završetak hladnoga rata označio povratak religije na javnu scenu. Zbog nasilnog raspada Jugoslavije na Balkanu religija je bila instrumentalizirana za nacionalističke projekte. U ovom poglavlju obrađena je bivša Jugoslavija, zatim Srbija s Crnom Gorom i Kosovom, Slovenija, Hrvatska, BiH, Makedonija, Albanija, Bugarska, Rumunjska. Pri spomenu Jasenovca u bilješci je preuzeta brojka od 700.000 stradalih, bez pozivanja na izvore (str. 149, bilj. 6), što je nekritično preuzimanje podatka komunističke historiografije.

„Strukturalnom razvoju

međureligijske izgradnje mira na Balkanu“ posvećeno je treće poglavlje (str. 63-96). Tu je prikazano nastajanje i djelovanje Međureligijskog vijeća u BiH, uz stručnu i financijsku pomoć Svjetske konferencije religija za mir (WCRP), zatim na Kosovu. Autorice su od svojih suradnika na terenu preuzele stav da izraz „socijalno pomirenje“ nije popularan u BiH, Hrvatskoj i Srbiji zbog insistiranja na oprostjenju i prije nego je zadovoljena pravda (str. 73). Ništa popularniji nije taj pojam ni na Kosovu. One hvale Zajednički projekt o povijesti koji od 1998. organizira Centar za demokraciju i pomirenje u jugoistočnoj Europi sa sjedištem u Solunu. Taj centar priredio je 2005. četiri priručnika alternativne građe za profesore povijesti u srednjim školama: I. Otomanska carevina; II. Nacionalne države u jugoistočnoj Europi; III. Balkanski ratovi; IV. Drugi svjetski rat. (Oni su 2011. s engleskog izvornika prevedeni na hrvatski, bosanski i srpski). Žale što je Srpska pravoslavna crkva nedavni rat proglašila samo obrambenim, a zločine svojih sunarodnjaka „ekscesima“. Ističu kao hrabru proročku gestu biskupa Škvorčevića koji je 2007. doveo delegaciju od 90 svećenika i đakona u Jasenovac u pohod na novo otvorenom Memorijalnom muzeju i tom prigodom molio za sve stradale žrtve. Žale što u Srbiji te BiH nisu uspjeli pokušaji

pomirenja temeljeni na radu Komisije za istinu i pomirenje. Od pojedinih Crkava i Islamske zajednice preuzimaju broj bogomolja razorenih u ratovima 1991.-1999. Prihvaćaju podatak da u BiH 90% vjerničke djece idu na konfesionalni vjeronauk, ali žale što i to pridonosi etničkoj podjeli (str. 93).

U četvrtom poglavlju obrađena su „veća dostignuća i izazovi međureligijskom dijalogu pri izgradnji mira na Balkanu“ (str. 97-124). Tu ubrajaju službene i neformalne susrete koji dovode do dublje svijesti i praktičnog razumijevanja. Posebnu pozornost posvetile su ženama i mladima u mirovnim inicijativama svojih država i regije (str. 100-103). Smatraju ohrabrujućim pomakom što jedan profesor Franjevačke teologije u Sarajevu predaje kršćanstvo muslimanskim studentima na Fakultetu islamskih nauka te registričaju slične inicijative u susjednim zemljama. U tom kontekstu navode i moju knjigu *Međureligijski dijalog iz katoličke perspektive u Bosni i Hercegovini* te knjigu *Običaji muslimana, pravoslavnih, rimokatolika i Jevreja u BiH* koju je priredilo i izdalo Međureligijsko vijeće a poglavlje o katoličkim običajima za blagdane napisala je mr. sc. Zorica Maros (str. 105). Među tri vrijedne nevladine organizacije za mirotvorno djelovanje motivirano vjerom ubrajaju IMIC u Sarajevu, koji

vodi fra Marko Oršolić, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava u Osijeku, koji vodi dr. Katarina Kruhonja i Makedonski centar za međunarodnu suradnju, koji su ustanovili stranci, ali ga svim srcem podržavaju Crkve i vjerske zajednice Makedonije. Među izazove na ovom polju dijaloga ubrajaju: ostavštinu komunizma, povezanost religije i politike, slabu tradiciju međureligijskog dijaloga i ulogu međunarodnih organizacija.

Iz petog poglavlja „Preporuke za daljnje djelovanje (*policy*)“, str. 125-141, vidi se da su autorice imale u svojem istraživanju potporu instituta i organizacija koje religiozno mirotvorstvo uzimaju ozbiljno, žele ga planski podupirati i traže iskrene suradnike na području dogođenih ili mogućih sukoba. U njemu na početku kažu da su između prosinca 2005. i srpnja 2008. obavile 65 „polustrukturiranih“ intervjua i 7 preglednih u kojima su tražile odgovore na pitanja: što se do sada pokazalo produktivnim drugdje, što u ovoj regiji treba ojačati i nove sugestije za područje Balkana. Iznose 8 načela za međureligijski mirotvorni dijalog, 8 preporuka organizacijama koje se time bave i 9 preporuka vladama. Preporučaju da strani donatori i djelatnici razviju dublje odnose s domaćim osobama dobre volje te da za dijalog motiviraju ne samo vjerske poglavare nego i vjernike

laike.

U „Zaključku“ (str. 142-144) prognoziraju da će se smanjivati broj nevladinih mirotvornih organizacija pojavom kriza na drugim mjestima današnjega svijeta. Tim više će biti potrebna podrška domaćim pojedincima i skupinama koji zaista podupiru mirotvorstvo motivirani svojom vjerom.

Knjigu su pisale mlade znanstvene djelatnice koje su se za podatke o mirotvorstvu u pojedinim zemljama oslanjale na objavljene radove na engleskom te na vlastita istraživanja. One ozbiljno računaju s vjerom u sekularnim državama postkomunističkog i postkonfliktnog vremena. Njihove dijagnoze i sugestije zaslužuju pozornost teologa, socijalnih djelatnika i političara.

Mato Zovkić

TEMELJNO LJUDSKO PRAVO

Stanko LASIĆ, *Pravo na rođenje u učenju Crkve*, prir. P. M. RADELJ, Centar za bioetiku FTI DI / Tonimir, Zagreb, 2009., str. 704.

U izdanju Centra za bioetiku DI u Zagrebu i nakladničke kuće Tonimir iz Varaždinskih Toplica pojavilo se 2009. godine vrijedno djelo iz bioetičkog područja dubrovačkoga svećenika dr. Stanka Lasića, s naslovom *Pravo na rođenje u učenju Crkve*. Već sam naslov

daje naslutiti da je riječ o ozbiljnoj, ali i opširnoj temi. Potvrđuje to osobito opseg knjige od 704 stranice, tiskane relativno sitnim slovima.

Sadržaj djela nije naznačen samo u 10 poglavlja nego i u 10 dodataka koji se nalaze na početku i na kraju, a koji upotpunjuju opću tematiku uokvirenu naslovom. Ono što na prvi pogled može zbuniti čitatelja jest dug predgovor od 40 stranica (11-51) s 12 podnaslova u kojima su sažeto prikazana povijesna, jezikoslovna, etička i slična pitanja kao temeljit uvod u osnovnu temu. Ovaj dio imamo zahvaliti priređivaču knjige, Petru Mariji Radelju, ali ne samo za predgovor nego i za tri prva poglavlja koja je obradio na temelju Lasićevih bilješki za predavanja. Sve ostalo valja pripisati njegovoj (Radeljevoj) priređivačkoj umješnosti, osobito njegovu izboru tekstova magisterijalnih dokumenata nastalih nakon dovršetka Lasićeve teze. Neki od tih dokumenata (autor tvrdi: „mnogi“) nisu prevedeni na hrvatski, „tako da se ovdje prvi put objavljuju“ (str. 12) – bez navedenog prevoditelja! Stoga on postavlja pitanje: „Kako je uopće moguće zadovoljavajuće školovati svećenike, vjeroučitelje...“ bez prevedenih ključnih tekstova ove vrste? Odgovor bi mogao biti: da su se predavači očito sami „snalazili“ dajući studentima sažetke u vlastitom aranžmanu, jer drugog